

Uitwisselingstafel B: Opvoedingsondersteuning

Deskundige: Ilse De Block, De Keerkring

Gespreksleider: Nicky Coene

Secretaris: Ines De Schryver

Inleiding

Vzw De Keerkring is een Centrum voor Opvoedingsondersteuning dat 13 jaar geleden ontstaan is in Sint-Niklaas. Het wil opvoedingsondersteuning aanbieden aan alle ouders, uit alle lagen van de bevolking. Iedereen heeft recht op opvoedingsondersteuning. Het centrum hanteert verschillende werkvormen: de opvoedingstelefoon, spreekuur voor ouders, oudergroepen, inloopteam (opvoedingsondersteuning aan ouders in kwetsbare situaties met kinderen van 0 – 3 jaar), ...

De opvoedingswinkel in Brugge bestaat 1 jaar. Mensen kunnen er telefonisch en via e-mail terecht, of kunnen langskomen met vragen. Het is laagdrempelig, maar toch niet altijd evident voor mensen om spontaan binnen te komen met vragen. Er zijn dan ook weinig mensen die spontaan over de vloer komen met vragen, meestal is dit na een telefonische afspraak, of na doorverwijzing van bijvoorbeeld de huisarts. Naar kansarme ouders toe heeft de opvoedingswinkel een samenwerking met vzw Wieders waarbij er het voorbije jaar 1x/maand een gesprek met ouders was omtrent verschillende thema's. De mensen die aan deze gesprekken deelnamen, komen vlotter over de vloer om te praten met de coördinator (omdat ze haar kennen van de gesprekken).

Deze uiteenzetting is een weergave van de ervaringen in De Keerkring met ouders, wat men algemeen als belangrijke zaken ervoer:

- Het is belangrijk om de **last te erkennen** die ouders kunnen ervaren, want pas door het erkennen ervan, kan er verandering komen.
- **Kansarmoede** is een **complexe problematiek** en is niet steeds zichtbaar. Vaak voelen mensen in kansarmoede zich minder dan anderen. Bij kansarmoede is er een continu wederzijds beïnvloeden van allerlei factoren (slechtere positie op arbeidsmarkt, ongezonde huisvesting, ...), waardoor er een gevoel van neerwaartse spiraal ontstaat. Ouders voelen zich machteloos, lijken geen vat te hebben op de zaken en hebben het gevoel dat ze weinig tot niets kunnen veranderen. Soms hebben de mensen het inzicht niet dat zij iets kunnen veranderen en verwachten ze dat de ander (kind / partner) verandert.
- Door de vele problemen die de mensen ervaren, gaat men soms **minder consequent** om met de kinderen, waardoor deze geen inzicht krijgen in de spelregels van het leven. (cfr. als je een tijd onder stress staat omdat jouw moeder erg ziek is, zal je minder consequent reageren. Mensen in armoede staan constant onder stress door problemen.) Hoe minder inzicht je hebt in de elementen van het leven, hoe minder keuzevrijheid je hebt.
- Er is een verbindingsprobleem met de ander. Mensen kunnen problemen hebben met basisveiligheid en basisvertrouwen. Hierdoor ontstaat een patroon van **aantrekken en afstoten** naar kinderen / partner / hulpverleners toe. Daarnaast is er vaak een **verstoorde communicatie**, dit bv. door stoere taal te gebruiken, eerder apatisch te zijn, in verzet te gaan, vluchtgedrag (bv. veel verhuizen), e.a. Hierbij is het van belang om na te gaan wat dit gedrag betekent voor deze persoon en waarom hij op deze manier reageert.
- Er zijn verbindingsproblemen met zichzelf: Mensen in kansarmoede voelen zich vaak **minderwaardig**, hebben een laag zelfwaardegevoel. "Wat ik ook doe, het doet er niet toe". Ze hebben het **gevoel geen greep** te krijgen op hun eigen levensloop. De rol van hulpverleners kan dit versterken door aan ouders te zeggen wat ze moeten doen.
- Er is een verbindingsproblematiek met de maatschappij: Mensen in kansarmoede leven vaak aan de rand van de maatschappij. Ze voelen zich **buitengesloten** van deze **maatschappij**, maar doen wel inspanningen om erbij te horen door bv. een dure

schooltas te kopen voor de kinderen zodat ze dezelfde hebben als andere kinderen in de klas. Er is een wij (de kansarme) – zij (de ander die het beter heeft) gevoel.

- Er is een verbindingsproblematiek met de toekomst: Er is **geen / weinig hoop op de toekomst**, waardoor het motiveren om te veranderen soms moeilijk is. Doordat de mensen veel moeite moeten doen om te overleven in het **hier en nu**, leeft men vooral in het hier en nu. Dit is tegenstrijdig met de visie in de samenleving, waarbij men nu investeringen doet om er in de toekomst de vruchten van te plukken.

Dit heeft effect op de opvoedingsrelatie. De ouders van nu, zijn de kinderen van vroeger.

- Het kind is vaak het **kind van de hoop**. De ouder verwacht "het kind zal mij dan toch graag zien" en verwacht onbewust dat het kind de liefde zal geven die je als ouder tekort kwam / hebt.
- Kinderen hebben een grote **loyaliteit** naar de ouders toe. Kinderen proberen aan de verwachtingen van de ouders te voldoen. Als je opvoedingsondersteuning geeft, mag je de ouders niet passeren, maar moet je hen betrekken, want kinderen zijn steeds loyaal aan de ouders.
- De **tekorten die je als kind had**, ga je onbewust aan anderen (partner / kinderen) afrekenen. Als ouder moet je het goede doorgeven en wat er is misgegaan laten helen. Hiervoor moet je kapstukken hebben om het beter te kunnen doen (zowel de kennis wat je kan doen als het aanvoelen wat er goed is om te doen). Het is belangrijk dat ouders die tekorten hebben gehad, begrijpen waarom dit zo was. Het verwerken van de feiten kan helend werken. Er zijn 2 processen bij het verwerken: (1) ik ben niet schuldig om wat er gebeurd is in mijn kindertijd (bv. ik ben niet slecht omdat ik als kind in een voorziening geplaatst werd), (2) mijn ouders zijn niet slecht omdat ze die fouten gemaakt hebben, want ze hebben op dat moment gedaan wat ze dachten dat goed / nodig was.

Wat is opvoedingsondersteuning? Opvoedingsondersteuning is wat de ander als ondersteunend ervaart. Elke situatie is anders, elke ouder is anders.

- **Empowerment**: de eigen inzet en verantwoordelijkheden van de ouder aanspreken, de ouder versterken, de deskundigheid van ouders vergroten want elke ouder is deskundig in zijn specifieke situatie, het zelfvertrouwen van ouders versterken, aansluiten bij de visie van de ouders, de ouders greep laten krijgen op hun eigen handelen. De vragen en behoeften van de ouders als uitgangspunt nemen en nagaan of zaken haalbaar zijn voor de ouders. Aandacht voor wat er goed gaat. De sterktes van de ouder benoemen en de ouder als ouder beschouwen.
- **Beïnvloedingsdriehoek kind – ouder – omgeving**: Alles beïnvloedt elkaar voortdurend. Dit "ontschuldigt" de ouders als er zaken gebeuren, want het komt niet alleen door de ouder, maar ook de omgeving heeft een rol [bv. al dan niet steun ervaren] en het kind. Binnen opvoedingsondersteuning moet er ook ruimte geboden worden aan zaken uit andere levensdomeinen zoals huisvesting, verwarming, financiële problemen, ... Hierbij kan je ouders helpen zodat ze ergens voor deze problemen terecht kunnen en oplossingen vinden.
- Het geven van **erkenning** voor de last die ouders ervaren, en erkenning voor wat de ouder goed doet.
- Als hulpverlener kan je het **perspectief van de ouder** verruimen door vragen te stellen. Als de ouder het verhaal vertelt vanuit zijn perspectief, vragen hoe het kind het beleeft, wat dit voor invloed heeft op de partner, ...
- Als hulpverlener is de **communicatiestijl** heel belangrijk. Je moet echt kunnen luisteren. Kan je jouw eigen mening loslaten en open staan voor wat de ander vertelt? Alle communicatie (ook stilte) heeft een betekenis, maar is niet steeds zichtbaar. De meeste zorgantwoorden liggen bij de hulpvrager, en soms is er wat stilte en tijd nodig om erover na te denken en mogelijkheden te zien.
- Schoenmaker blijf bij je leest! Wanneer het gezin meer nodig heeft dan opvoedingsondersteuning, moet je de ouders **doorverwijzen** naar meer specifieke hulp. Daarna moet je de mogelijkheid bieden dat ouders terug kunnen komen naar opvoedingsondersteuning als ze geen hulpverlening meer nodig hebben. Er moet een vlotte overgang mogelijk zijn.

Reacties op inleiding

Hoe kan je mensen bereiken?

- **Ontmoetingsplaats** voor alle ouders voorzien (niet stigmatiseren)
- **Partners** zoeken via Kind&Gezin, huisartsen, ... Kind&Gezin is een goede partner omdat ze veel gezinnen bereiken. Soms is er angst t.a.v. hulpverleners door de ouders.
- Samenwerking met **verenigingen waar armen het woord nemen**. In Vlaams-Brabant zijn er slechts 2 verenigingen voor kansarmen waardoor men samenwerking zocht met OCMW's, andere organisaties.
- **Sleutelfiguren** zijn heel belangrijk (bv. iemand die de eerste keer mee gaat met de ouder naar de peuterspeelzaal), want mensen in kansarmoede hebben vaak een gebrek aan basisvertrouwen. Voor de persoon in kansarmoede bleek de huisarts vaak de vertrouwensfiguur te zijn. Vertrouwensfiguren zijn heel belangrijk, nl. wie hen de informatie geeft.
- Als mensen een vraag stellen, **kort op de bal spelen** en zo vlug mogelijk afspreken, hen erna nog eens bellen.
- Bij contact met mensen is het nemen van tijd en het aanbieden van een kop **koffie** heel belangrijk. Vaak hebben mensen eerder een behoefte aan warmte en er eens uit te zijn, i.p.v. het zelf onmiddellijk ervaren van nood aan opvoedingsondersteuning.

Stelling 1: Ouders in armoede hebben meer opvoedingsondersteuning nodig dan ouders die niet in armoede leven

- Alle ouders hebben vragen, maar mensen in armoede hebben vaak extra vragen doordat zij **meer (financiële) problemen** ervaren. Ze hebben het algemeen moeilijker.
 - Mensen hebben op meer vlakken ondersteuning nodig omdat ze financieel niet alles kunnen doen. Ze kunnen nood hebben aan bv. financiële ondersteuning, hulp in het huishouden, hulp bij gezonde huisvesting, problemen met partner, ... Er moet door de hulpverlener ook aan de andere problemen gewerkt worden (of hulp geboden worden), anders zullen de opvoedingsadviezen verwaarloosd worden door de druk van de andere problemen.
 - Praktische problemen hebben een invloed op de omgang met kinderen (en andere ouders hebben deze problemen niet).
 - De prioriteit in het aanpakken van problemen ligt anders bij mensen in kansarmoede (bv. als de deurwaarder volgende week zal komen en je weet niet waar je dan zal kunnen wonen is dit een dringender probleem). Hierdoor kan het verwezenlijken van opvoedingsverandering langer duren.
 - Armoede is een kluwen van vele factoren.
 - De draaglast van mensen in armoede is groter, waardoor tijd met de kinderen doorbrengen soms minder mogelijk is. Andere zaken krijgen prioriteit.
 - Generatiearmoede is vaak een "blijvende" toestand. In ieder gezin kunnen er crisissen voorkomen (door bv. spanningen op je werk, ziekte, ...) welke een invloed heeft op de omgang met de kinderen. Mensen in armoede kennen een constante stress doorheen hun leven en het is moeilijk om dit geen gevolgen op de kinderen te laten hebben. Door langdurige stress worden de grenzen van verdraagzaamheid onder druk gezet, dus zal er meer opvoedingsondersteuning nodig zijn. Dit is niet door de bekwaamheid van de mensen, maar door de omstandigheden.
- Er zijn heel wat zaken die moeten gebeuren: gaan werken, kind ophalen in kinderopvang, koken, kuisen, papieren, ... Wanneer heb je **tijd** om naar een dienst van opvoedingsondersteuning te stappen?
 - Ook als alleenstaande werkende ouder is het niet gemakkelijk. Je hebt niet veel tijd met je kind. Deze mensen hebben nood aan meer hulp (bv. in huishouden), omdat ze dan meer tijd met hun kind kunnen bezig zijn.

- Geen onderscheid armoede – geen armoede, maar onderscheid tussen **kennis en weten** over hoe op te voeden. Mensen in armoede hebben soms minder kennis hierover.
 - Het krijgen van inzicht in zaken bij opvoedingsondersteuning duurt soms langer bij ouders in kansarmoede. Hierdoor voelt de hulpverlener zich soms machteloos omdat er “niets” verandert, of men heeft een andere verwachting dan de hulpvrager.
 - Het is belangrijk om andere kapstukken aan te reiken aan mensen en de mensen beslissen zelf wat ze hiermee doen.
 - Perspectiefverruiming is belangrijk.
 - Het is niet enkel kennis, maar ook vaardigheden.
- Sommige ouders hebben **geen probleembesef**, weten niet dat iets niet goed is of dat het anders kan. Dit is een aandachtspunt als ouders informatie aan elkaar doorgeven (bv. als kind naar moeder komt met een stok, gaf de moeder een klap aan het kind en een andere ouder vond dit goed). Aandacht dat ouders elkaar niet bevestigen in “foute” zaken. Als hulpverlener kan je hierbij het perspectief verruimen door vragen te stellen bv. hoe zou je kind zich erbij voelen, werd jij vroeger ook geslagen, heb je het ooit op een andere manier geprobeerd, wat was het resultaat, ... Een kanttekening hierbij is: wie bepaalt de opvoedingsnormen en wat juist opvoeden is? Als hulpverlener kan je zeggen dat je niet “de waarheid” kent, maar mee helpt zoeken naar een goede oplossing voor dat gezin.
- Mensen in armoede leven in het **hier en nu**. Mensen verwachten onmiddellijk veranderingen als ze iets toepassen. Bij kinderen moet je soms veel zaken herhalen en duurt het soms lang vooraleer je veranderingen ziet.
- Mensen leren niet enkel door in gesprek te gaan, maar ook door zaken te **zien**, te beleven. Bv. tonen hoe een kind wordt gewassen, hoe je met een kind kan spelen. Mensen kopiëren van anderen bv. een verpleegkundige die thuis komt helpen en mensen nemen daarvan op wat voor hen interessant is.
- Voor ouders kan het belangrijk zijn **wie opvoedingsondersteuning aanbiedt**: heeft de hulpverlener zelf een kind of niet. Het kan gemakkelijker zijn om tips te aanvaarden van iemand die kinderen heeft.
- Als hulpverlener moet je **samen met de ouders** zoeken, nagaan wat ouders reeds gedaan hebben, wat er gelukt is, wat er niet lukte, i.p.v. enkel gestandaardiseerde tips en advies te geven.
- Daarnaast hebben mensen in armoede vaak een kleiner **sociaal netwerk** waar men terecht kan (bv. geen geld om te sporten, mee op restaurant te gaan, ...).
 - Mensen zonder armoede kunnen vlotter en vrijer praten met anderen in hun sociaal netwerk over opvoedingsmoeilijkheden.
 - Mensen in armoede wachten langer om over zaken te praten, omdat ze vrezen dat er dan onmiddellijk hulpverlening komt. Deze mensen schamen zich om hulp te vragen omdat het lijkt alsof ze het niet goed gedaan hebben. (Dit kan gevoed zijn doordat men bv. tijdens de zwangerschap reeds hoorde van de moeder, dat je geen goede moeder kunt zijn.)
 - Als mensen terugkijken naar hun kindertijd, kan 1 iemand specifiek (bv. de steun die een leerkracht gaf) mee bepalen wat er gebeurt.
- In het **onderwijs** kan opvoedingsondersteuning aan bod komen, want kinderen leren veel van elkaar.
- Alle ouders hebben nood aan opvoedingsondersteuning, maar de **manier waarop ze de informatie krijgen**, kan verschillen (via internet, boeken lezen, in gesprek met andere ouders, ...).
 - Oudergroepen gebeuren beter in homogene groepen (bv. enkel een groep van mensen in armoede) i.f.v. herkenbaarheid problemen. Onderwerpen komen vanuit de mensen zelf en als begeleider kan je wat sturing geven. De (h)erkenning is heel belangrijk.
 - Het is interessant om iets tastbaar mee te geven met de ouders naar huis (achtergrondinfo, een brochure, ...). Dit kan in de thuistaal opgemaakt worden, of zonder vakjargon, ...
- Als je de ouder ondersteunt, help je het kind. Als je het kind ondersteunt, help je de ouder.

- Mensen in armoede zijn heel **onzeker**, hebben een grote schuldvraag en horen vaak (op voorhand) dat ze het niet goed gaan doen. Ze hebben soms het gevoel gefaald te hebben wanneer het moeilijker loopt met de kinderen, omdat ze het zo graag zo goed willen doen. Als hulpverlener kan je het perspectief van deze mensen verruimen door hen ook te duiden op de omgevingsfactoren.

Stelling 2: Opvoedingsondersteuning moet eerder komen van familie, vrienden, kennissen dan van professionelen

- Het is **niet het ene of het andere**. De ene persoon wil wel of niet tegen vrienden / familie daarover praten. Dit geldt voor alle sociaal-economische klassen in de samenleving, want we leven in een prestatie maatschappij waarbij het niet steeds vanzelfsprekend is om te zeggen dat iets niet goed gaat.
- Als ouder lucht het op als je jouw **problemen herkent** bij de burens en je merkt dat je niet de enigste bent.
 - Projecten: "Babbelmama's en babbelpapa's" in Brugge en "Bijtanken over opvoeding @ home" van de Gezinsbond: ouders / familie / vrienden samenbrengen met een "deskundige". De ervaring van een ouder hierbij is heel positief.
- Het geven van **erkenning** aan ouders is heel belangrijk en mag niet onderschat worden.
- **Financiën** spelen een rol in het opbouwen van een sociaal netwerk (bv. om iets te gaan drinken of iets te gaan eten) en bij mensen in armoede kan men soms niet aansluiten omwille van financiële problemen.
- Hulpverleners moeten zich ervan bewust zijn dat mensen hen op een bepaalde manier **beschouwen**: zowel met wantrouwen als met verwachtingen. Hierbij moet je bij de aanvang van contactname jouw functie duidelijk maken, nl. zeggen wat je wel en niet kan doen zodat de mensen de juiste verwachtingen hebben. Ook de maatschappelijke opdracht moet je vermelden (bv. als je zaken hoort die niet kunnen bv. kindermishandeling, dat je dan stappen moet ondernemen).
- Opvoedingsondersteuning moet **laagdrempelig** zijn. Dit kan door een gesprek in de kinderopvang, een laagdrempelige school, ...
 - Het belang van goede band ouders – leerkracht is heel belangrijk om zaken te communiceren. Het opbouwen van een goede band met ouders begint vanaf het moment van eerste contactname, voor kinderen op school vanaf de kleuterklas.

Stelling 3: Ouders in armoede zitten met dezelfde vragen als ouders niet in armoede

- Het gaat niet zozeer over armoede, maar over "**emotionele betrokkenheid**". Bv. ouders die een warme thuis hadden, maar het financieel niet breed hebben, kunnen een warme thuis bieden en hebben een goed gevoel bij hun kinderen, ook al worden ze door financiële tekorten soms uitgesloten van de maatschappij. Er zijn ook financieel welstellende ouders die kil zijn en waar kinderen warmte missen.
- Opvoedingsondersteuning moet **op maat** gebeuren, en niet op basis van status kansarmoede of niet.

Stelling 4: Opvoedingsondersteuning betekent laten zien aan ouders wat hun kind nodig heeft om optimaal te ontwikkelen

- Zowel **kennis**, als **vaardigheden**, als het samen doen, als voortonen, ... (bv. opvoeders die omgaan met kinderen in de kinderopvang en ouders zien dit en kunnen dit kopiëren)
- Het is een zoeken **op maat** van de cliënt, op hun vraag. Wat doe je met de normen van de maatschappij? Er zijn minimumvereisten waaraan moet voldaan worden bv. een kind kan niet leven in een lokaal waar er injectienaalden op de grond liggen.

- Bepaald **advies** waarvan geweten is dat het een invloed kan hebben moet je geven aan ouders (bv. tips ter preventie van wiegedood), en dan kunnen de ouders beslissen of ze deze tips opvolgen of niet.

Stelling 5: Opvoedingsondersteuning helpt enkel wanneer de kinderen klein zijn

- Niet apart besproken
- Er zijn veel ouders die vragen hebben over **adolescenten** en hierbij is het moeilijker om hierover informatie te vinden. Men kan voor adolescenten ook bij de opvoedingswinkels terecht.

Varia

- Elke geboorte is nieuwe hoop, een nieuwe start voor de ouder.
- **Hoe** kan je **opvoedingsondersteuning aanbieden** zonder impliciet de boodschap te geven dat de ouders niet bekwaam zijn?
 - Luisteren, ruimte bieden aan de ouders om te ventileren
 - Samen met de cliënt aan de slag gaan, niet als hulpverlener beslissingen nemen, maar samen met de cliënt. Nagaan wat de cliënt al gedaan heeft en wat lukte / niet lukte. Er zijn echter wel grenzen te bewaken (maatschappelijke maatstaven).
 - Als er gedrag ter sprake komt die niet kan getolereerd worden (bv. hard een kind slaan), moet je begrip tonen voor de moeilijke situatie, maar geen goedkeuring voor het gedrag.
- Wat bij merken van **gedrag dat niet kan getolereerd** worden (bv. verwaarlozing, kindermishandeling, ...)?
 - Als het gemeld wordt op school, dit melden aan het CLB. Scholen zouden een preventieprocedure moeten opmaken zodat men weet wat men kan doen.
 - Doorverwijzing steeds met veel zorg.
 - Meedelen aan ouders wat je hoorde en wat je zal doen. Niets achter de rug van de ouders doen, want dit zorgt voor een wantrouwen en kan voor een vertrouwensbreuk zorgen met de volledige hulpverlening. De persoon die de boodschap aan de ouders brengt, moet een professioneel zijn met wie de ouders een goede band hebben.
 - Het vertrouwenscentrum inschakelen. Deze mensen hebben veel ervaring, geven informatie, treden niet steeds zelf op, bekijken het volledige gezin.
- **Vrijwilligerswerk** heeft een meerwaarde bv. studiebegeleiding aan huis in kansarme gezinnen door leerkrachten in opleiding. Hierdoor krijgen toekomstige leerkrachten meer voeling met de problematieken waarmee mensen in armoede te maken hebben. De doelstelling hiervan is niet enkel het huiswerk te begeleiden, maar ook kinderen laten thuiskomen, een vieruurtje te geven, ... Dit project geeft ook aan dat scholen respect hebben voor de problematiek van kinderen in armoede. Ook voor kinderen in armoede is dit belangrijk omdat dit hoort bij de schoolcultuur en ze dit zo ook leren om na schooltijd in hun boeken te kijken.